

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

J. Bouma, Sliedrecht

Een ieder klage over zijn zonde

Naar aanleiding van Zondag 2 en 3

Velen hebben moeite met deze Zondagen over de ellende en verdorvenheid van de mens. Herkennen zichzelf niet in dit mensbeeld. Want wat blijft er zo van een mens over? Slecht en verdorven. Van nature geneigd God en de naaste te haten. Komt er dan niets goeds uit onze handen? Zijn er dan geen voortreffelijke mensen in de kerk en buiten de kerk? Is de leer der kerk op dit punt niet depressief-makend? Ik denk aan het vorig jaar verschenen boekje van Aleid Schilder; „Hulpeloos maar schuldig”. En zo zijn er meer vragen te stellen naar aanleiding van deze beide Zondagen.

Eén opmerking vooraf. Wanneer we deze Zondagen lezen, dan moeten we voor ogen houden, dat de mens, die zo verdorven genoemd wordt, de mens is buiten Jezus Christus om. Want van de mens in Christus kunnen gelukkig andere dingen gezegd worden.

Hoe goed het was

Met een zekere weemoed bekijk je soms een vergeeld familie-album.

Twee jonge mensen op een trouwfoto, die vol verwachting de toekomst tegemoet zien. Vervuld van idealen en plannen. Een paar jaar later staan ze bij de puinhopen van hun huwelijk. Het ging niet meer. Op elkaar uitgekeken. Verbitterd en cynisch geworden door de teleurstellingen.

Wanneer je de eerste twee hoofdstukken leest in de Bijbel, dan is het net of je in een oud foto-album bladert. Je kunt je nauwelijks voorstellen dat het zo mooi is geweest, zo vredig, zo vol harmonie.

We kunnen het ons inderdaad nauwelijks voorstellen. Een schepping die niet zucht onder de gebrokenheid. Een huwelijk waarin man en vrouw elkaar volkomen kennen. Een wereld zonder angst, zonder boosheid, zonder verschrikking. Een gemeenschap, waar je je thuis voelt, waar warmte en liefde is. Een samenleving zonder rotte plekken, zonder vandalisme, zonder haat en nijd.

Zo heeft God de wereld gemaakt. Helemaal gaaf. Zo heeft Hij de mens gemaakt. Volkomen goed. Zo heeft God het gewild, zo heeft Hij het bedoeld. Een mens, geschapen naar zijn beeld en gelijkenis, waar Hij plezier aan beleeft en vreugde in schept. Een mens, die er ook zelf plezier in heeft om te leven on-

der de gouden hemel van Gods vriendelijk aangezicht. Een mens, die voor zijn naaste een broeder of zuster is.

Maar zo zijn wij niet. Zo zijn we niet méér. Vanwege de zonde. Vanwege dat grote kwaad, dat er in de wereld gekomen is. Waar we als mensen de deur voor open gezet hebben.

De spiegel der wet

De catechismus stelt in Zondag 2 de vraag: „waaruit kent gij uw ellende?” Het antwoord luidt: „Ik ken mijn ellende uit de wet Gods.” De catechismus hanteert hier het principe van de spiegel. Leer naar jezelf kijken vanuit de wet van God. De wet samengevat in het gebod der liefde. God liefhebben boven alles en je naaste als jezelf. De liefde is in de Bijbel het principe, waaraan het waarachtig mens-zijn wordt afgemeten. Heb je de Here lief? Heb je de naaste lief? Wat leeft er ten diepste in je hart? Word je, in alles wat je doet, gedreven door liefde, of moet je ook vaak voor jezelf erkennen, dat er in je hart afgunst, ijdelheid, onverschilligheid heerst.

De Bijbel noemt dit zonde. Dat je als mens bewust of onbewust leeft beneden de maat van Gods wil en bedoeling, dat je leeft beneden de maat van de liefde.

Als oorzaak van deze verdorvenheid van de mens noemt de catechismus „de val en ongehoorzaamheid van onze eerste voorouders, Adam en Eva, in het

Inhoud

- 41 Ds J. Bouma,
Een ieder klage over zijn zonde
- 42 Ds G. v. d. Brink,
Pastorale Notities
- 43 Drs H. Smit,
De gerechtigheid gepasseerd . . . !
- 44 D. W. L. Milo,
Schuld, boete en zaligheid
- 45 Ds L. G. Compagnie
De ambten open voor de zusters
(2-slot)

paradijs; daar is onze natuur zo verdorven, dat wij allen in zonde ontvangen en geboren worden.”

Wij hebben, om zo te zeggen, een aardje naar ons vaartje. Daar bedoelt de catechismus mee, dat de zonde van onze eerste voorouders doorwerkt in alle geslachten. Je zou ook kunnen zeggen, wat de zonde betreft doen wij niet onder voor Adam en Eva en doen we ook niet voor elkaar onder. De één is niet beter of slechter dan de ander. Niet meer of minder. Want ieders aard staat vanaf de geboorte open voor het kwaad.

Hoe hard de zonde heeft toegeslagen in het leven van de mens, lezen we in Genesis 4. De geschiedenis van Kaïn en Abel. De mens en zijn broeder.

In plaats van liefde huist er haat in het hart van Kaïn, afgunst omdat zijn hart niet brandt van liefde voor de Here. Daarom heft hij zijn hand op tegen zijn broeder en doodt hem. We zien hier ook hoe nauw de liefde tot God verweven is met de liefde tot de naaste. Abel heeft de Here lief. Maar het hart van Kaïn is niet recht tegenover de Here. Het offer van Abel wordt aangenomen, dat van Kaïn niet en uit woede tegen God wrekt Kaïn zich op zijn broeder.

Genesis 4 is een verschrikkelijk verhaal. Een heel fel contrast met de vrede van het paradijs. Zo verderfelijk is de zonde. Zonde breekt het leven stuk. Zonde ondergraaft goede verhoudin-

gen. Zonde verspreidt afgunst en haat, zaait dood en verderf.

Gods genade

Laat niemand zeggen: maar zo ben ik niet! Dat zou ik nooit doen. Moorden, stelen, echtbreken, liegen, een vals getuigenis spreken, daar heeft nog nooit iemand mij op kunnen betrappen. We zeggen het zo gemakkelijk, dat zal mij niet gebeuren. Wanneer we dat zeggen, dan kennen we ons zelf wel heel erg slecht. Want het kan ons allemaal overkomen, tenzij... God het genadig verhoedde. Alleen in Gods kracht kunnen wij weerstand bieden tegen de macht van de zonde.

„Zijn wij nu zó verdorven, dat wij geheel onbekwaam zijn tot iets goeds en geneigd tot alle kwaad?” „Ja, behalve wanneer wij door de Geest van God wedergeboren worden.”

Dat is precies hetzelfde als wat zo pas al gezegd is. Alleen door Gods kracht zijn wij opgewassen tegen de verleidingen van de duivel. „Ik ellendig mens”, roept Paulus uit in Rom. 7, „wie zal mij verlossen uit het lichaam dezes doods? God zij dank door Jezus Christus onze Heer!”

God heeft de macht van de duivel gebroken door Zijn Zoon Jezus Christus als mens geboren te doen worden. En deze Jezus heeft, in het menselijk vlees, laten zien dat Gods macht sterker is dan de macht van de boze. Tegen alle aanvechtingen in, door al het lijden heen, bleef Hij gehoorzaam aan zijn Vader. Hij zondigde niet. En allen, die in Hem geloven, die wedergeboren zijn door de Heilige Geest, heeft Hij macht gegeven om de zonde te overwinnen. Is dat geen machtig evangelie? Immanuël! God met ons!

Wij hebben gezondigd!

„Het zijn de gunstbewijzen des Heren, dat wij niet omgekomen zijn, want zijn barmhartigheden houden niet op, elke morgen zijn zij nieuw, groot is uw trouw” zegt de profeet Jeremia in één van zijn klaagliederen (3 : 22-23).

Als de Here niet genadig geweest was, dan zou het leven zijn ondergegaan in de dood. De profeet Jeremia doelt met die woorden op de ballingschap, waarin Israël terecht is gekomen. Het volk heeft de Here verlaten, het werd geboeid door de wereld en toen heeft de Here het volk aan die wereld overgegeven en gezegd: ontdek nu maar wat zonde eigenlijk is. Zonde is erger dan de bitterste armoede, verschrikkelijker dan de afschuwelijkste ziekte. Want zonde is afbraak van het hele leven. Zo heeft het volk lijfelij moeten ervaren dat de zonde iets verschrikkelijks is en dat je ver bij de zonde vandaan moet blijven.

De Israëlieten hebben in de ballingschap geklaagd over hun ellende. Over God, die hen in zo'n ellendige situatie gebracht heeft. Zoals ook wij vandaag wel eens klagen over God, waarom doet

Hij dit en doet Hij dat, terwijl wij vaak de ellende aan ons zelf te danken hebben. De profeet Jeremia is voor God in de bres gesprongen en heeft gezegd: „Wat klaagt dan een mens in het leven! Ieder klage over zijn zonde.” (Klaagliederen 3 : 39).

Je moet niet te gauw God overal de schuld van geven, maar zoek de oorzaak van de ellende eerst bij je zelf. Durf je zelf ook eens wat strenger aan te pakken, want het kwaad huist in het hart van ieder mens.

Wij klagen wat af in het leven. Maar wie klaagt er nu eigenlijk nog over zijn of haar zonde? En klagen, dat wil zeggen, wie heeft er verschrikkelijk veel verdriet van, dat je de Here op het hart hebt getrapt, dat je Hem hebt verlaten.

Wie kennis krijgt van eigen zonde en schuld, verstaat ook des te beter de noodzaak van de vergeving. Die zoekt zijn heil bij Jezus Christus, de Heiland der wereld.

Het evangelie van Gods genade is de beste bron voor onze zelfkennis, want in het licht van Gods genade leren we ons zelf zien als zondaren voor God.

En tegelijk: dit evangelie blijft niet steken in het aanwijzen van zonde en schuld, maar het drijft ons uit naar het kruis van Golgotha, waar Jezus stierf voor zondaren.

Dit evangelie predikt ons de innerlijke barmhartigheid van onze God. Voor de grootste zondaar, voor de allerellendigste mens is er vergeving. Want de God van de Bijbel wil niet de dood, maar het leven.

G. v. d. Brink, Rotterdam

Pastorale Notities

Kindertjes maken?

Ditmaal een gespreksonderwerp. Het is bestemd voor de gespreks- en gebedskring voor jong-gehuwden, die in onze omgeving draait. Doel van deze club is: opvoedings- en gezinsvormingsproblemen met elkaar te bespreken bij een open Bijbel. Eerlijk gezegd zoek ik via mijn gespreksopdracht aanleiding om een beetje propaganda te maken voor een dergelijke kring. Veel ouders zitten met opvoedings- en gezinsvormingsvragen. Ze komen daarmee bij officiële hulpverleners. Wat zouden ze geholpen zijn met een vertrouwde kring van mede-christenen en intieme vrienden, met wie ze samen konden overleggen, bidden en lezen. Het blijkt dat zo'n kring in een behoefte voorziet en zelfs aantrekkingskracht heeft op randkerkelijken. Om die behoefte te illustreren vertel ik het verhaal van een jong echtpaar dat (het is lang geleden) bij me kwam met de volgende vraag: „Dominee, u weet dat wij voor ons trouwen bijzonder betrokken waren bij de verzorging van zwaar gehandicapten. Uit die kring ontvingen we nu het

dringende verzoek om twee dubbel gehandicapte kinderen in ons gezin op te nemen. Dat impliceert dat wij zelf voorlopig geen kindertjes meer kunnen krijgen (het echtpaar had er drie). De zorg voor deze twee kinderen zal ons dag en nacht opeisen. We hebben alles biddend overwogen en we zijn tot de slotsom gekomen dat we dit als onze roeping moeten zien. Onze vraag is niet onze verantwoordelijkheid over te nemen. Wel vragen we u – nu de Here ons deze zekerheid gaf – of u met ons wilt bidden”.

De bedoeling van dit verhaal is niet uit te weiden over mijn reactie, maar veeleer te stellen dat deze mensen bijzonder geholpen zouden zijn geweest met jonge medegelovigen, die van het begin af naast hen hadden gestaan, met hen hadden gebeden en samen met hen hadden gezocht naar de goede weg. Dat is immers gemeenschap der heiligen? Ik zou me zelfs kunnen voorstellen (ik weet dat niet zeker!) dat uit zo'n contact een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid was gegroeid en daaruit een ander 'plaatje' (zoals men dat tegenwoordig zo schoon aanduidt) met

een andere probleemstelling en een andere oplossing. Om kort te gaan: een aanbeveling tot het vormen van een gespreks- en gebedskring voor jong-gehuwden, b.v. een keer per maand. Onnodig te zeggen dat geheimen daar veilig moeten zijn. Maar nu mijn gespreksopdracht. Die is uit het leven gegrepen. Ik stel u voor: moeder Els, een eindje in de dertig, getrouwd met Piet. En moeder van drie kneuters: twee jongens van 10 en 5 en daartussen een meisje van 8. Om deze dame gaat het. Op een morgen komt ze woedend uit school, plant zich vierkant voor haar moeder en zegt: „Nou hoor, ik vind het gemeen. Waarom maken wij geen kindje meer? De pappa en mamma van Jeannet doen het ook!” Een ogenblik staat Els perplex, maar direct herstelt ze zich en zegt verontwaardigd en ongewoon streng tegen haar dochtertje: „Ga jij daar eens op die stoel zitten: Wie maakt hier kindertjes?” De vraag is: wat zoudt u verder hebben gezegd? Mijn veronderstelling is dat er een diepgaand gesprek ontstaat, waarbij Els zeker drie punten aan de orde stelt. Nog dit: het gaat om een pienter kind dat veel vriendinnetjes heeft op een algemeen christelijke school. Dat was mijn gespreksopdracht. Ik merk dat ik er eigenlijk twee gegeven heb, per ongeluk-expres.

De gerechtigheid gepasseerd... !

Kajafas (Joh. 11 : 45-53)

Na de opwekking van Lazarus wordt het Sanhedrin samengeroepen om over Jezus te beraadslagen. Men vreest, dat een verder optreden van Jezus van Nazaret rampzalige gevolgen met zich zal meebrengen. Zijn tekenen zullen alle mensen in Israël achter Hem aan trekken. Bevrijdingsgedachten zullen het hoofd opsteken. Rebellen tegen de Romeinen valt te vrezen. En dan? Dan zullen de Romeinen met een groot leger komen. Zij zullen het hoge Regeercollege van Israël ter verantwoording roepen. Afzetting zal volgen. De heerlijkheid van de tempel zal het leven niet langer overkoepelen. Het volk wordt aan het opzicht van de Raad onttrokken en vreselijk gestraft!

Dan komt Kajafas met de oplossing. Hij verwijt de leden van het Sanhedrin, dat ze wel klagen en bezwaren uiten en vrees uitspreken, maar dat ze in hun zwakheid en traagheid niet durven dóór te zetten! Het is toch in hun belang, dat die éne sterft voor het volk en niet het gehele volk verloren gaat! Men moet met wijsheid de belangen-weegschaal hanteren: óf Jezus in de dood – en dan zal al het gevreesde niet over de Raad en over Israël komen! – óf Hij blijft leven, maar dan zal de ondergang inderdaad niet meer te stuiten zijn. De keus kan niet moeilijk zijn. Wat is het grootste belang immers? Laat Jezus sterven... in het belang van het volk Gods!

Zeker, Johannes wijst op die wonderlijke regering van God: Kajafas de Hogepriester formuleert precies het Goddelijke Offer-plan: Jezus voor het volk. Maar dat maakt Kajafas' eigen bedoeling niets beter. Dat maakt zijn boosheid niet geringer!

Kajafas is met zijn zeggen en met zijn bedoeling de gerechtigheid gepasseerd! Wat is het recht in Israël? Eenvoudig dit: „De onschuldige en de rechtvaardige moogt gij niet doden...” (Ex. 23 : 7). En deze rechtsregel mag nimmer vervangen worden door welke belangen-afweging ook! Daardoor wordt het recht in onrecht veranderd! Inderdaad, het Sanhedrin en Kajafas passeren de gerechtigheid. Zij wegen de belangen af: het „welbegrepen” eigenbelang, het volksbelang en ach... het belang van Jezus is nergens meer!

Pilatus (Matth. 27 : 11-26)

Als Pilatus zijn handen wast onder de betuiging, dat hij onschuldig is aan Jezus' bloed, dan passeert ook deze rechter de gerechtigheid. Ook bij hem is daar de afweging van belangen. Ook hier weer het „welbegrepen” eigenbelang, het belang van het Wereldrijk, dat rust en géén opstandigheid wenst, en ach... het belang van Jezus van Nazaret, dat veel te licht is bij het gewicht van de andere belangen! De Rechter had Jezus nog onschuldig verklaard. De afweger-van-belangen geeft

Hem over aan wat zijn vijanden wensen, aan de dood-door-het-kruis.

Afwegen van belangen – je kunt dat ook nog mooier formuleren. In termen van *welzijn*! Zo werd Jezus' dood gevorderd door het *welzijn* van de Raad, het volk Israël, Pilatus, het romeinse Wereldrijk en zijn stabiliteit. Daarachter zit een vreemd geloof. Een vreemd wàngeloof. Dat namelijk de gerechtigheid kan en mag worden gepasseerd om het welzijn te bereiken en dat welzijn werkelijk mogelijk is buiten de gerechtigheid om!

„Teleologische systemen”

In zijn boek „Fundamentele Ethiek” geeft William K. Frankena een overzicht van de verschillende ethische theorieën en systemen. Daaronder vallen ook de teleologische theorieën. „Een teleologische theorie zegt, dat het fundamentele of uiteindelijke criterium of norm voor wat moreel juist, verkeerd, verplicht etc. is, de niet-morele waarde is, die wordt verwezenlijkt”.

Een hele mondvul! Als we een beetje slordig mogen zijn en wat mogen generaliseren, dan komt het hier op neer, dat de morele status van een handeling uitsluitend wordt bepaald door het welzijnsgevolg dat aan die daad verbonden is. Op het eerste horen kunnen we het hiermee misschien wel aardig vinden. Hoe beoordeel ik het uitgeven van geld? Wel, dat zal afhangen van het doel, dat ik met dat uitgeven wil bereiken. En als dat doel gelegen is in het te-eten-geven van de noodlijdende bevolking van een Derde-Wereld-land, dan valt het oordeel positief uit. Het beoogde welzijn geeft aan de handeling haar morele status. Maar... mag ik nu alle daden en handelingen beoordelen vanuit het bereikte of beoogde resultaat?

Geld-uitgeven is op zichzelf genomen moreel niet te kwalificeren. Het doel geeft aan deze daad als het ware de morele invulling! Maar neem nu eens het gebod „Gij zult niet stelen”. Moet ik ook bij dat gebod het verkeerde aantonen waaruit de gevolgen, die dat stelen heeft? Maar hoe zit het dan met Robin Hood, die stal van de rijken om de ar-

men te helpen? Pas zag ik op de TV een rechtsgeding waarbij twee meisjes van diefstal werden beschuldigd. Deze meisjes verdedigden zich met de bewering, dat zij uitsluitend stalen in grote zaken en niet in winkels van kleine middenstanders, zodat de gevolgen voor de desbetreffende bedrijven maar gering waren, terwijl zijzelf in haar onderhoud konden voorzien en op de levensweg konden voortgaan. Het welzijnsgevolg van de diefstal was dus groter dan het aangebrachte nadeel en daarmee was hun daad voldoende verdedigd! Hier zien we het grote gevaar van de teleologische theorie: Het gebod zelf valt uit het beeld weg! Je kunt niet meer zeggen: Dat heeft de Here kort en goed verboden! Ook het gebod moet zijn „status” ontleen aan de „waarde”, die de náleving van dat gebod oplevert!

Wat kun je Kajafas en Pilatus nog verwijten? Misschien alleen nog maar, dat zij zich bij hun afweging schromelijk vergist hebben! Het passeren van de gerechtigheidseis mag men eigenlijk geen zonde meer noemen!

Plaats voor het gebod

Maar juist hierdoor wordt het kwaad van die teleologische theorie duidelijk in het licht gesteld! In dat hele verschrikkelijke proces tegen de Heilige en rechtvaardige komt dat ontzettend duidelijk naar voren. En in de betrokkenheid op onze Verlosser en Middelaar worden zonden, die we misschien vaak over het hoofd zien, in hun afgrijpselijkheid onthuld! We kunnen de teleologische gedachtengang plechtig en deftig formuleren! Het welzijnsgevolg schenkt aan onze handeling haar morele kwaliteit. Jawel! Welzijnsberekeningen zijn het één en het al in de school van Kajafas en Pilatus! Verschrikkelijk als de gerechtigheid wordt gepasseerd. Verschrikkelijk als het gebod wegvalt uit het totale beeld!

Ik heb de vrees, dat onze dagen hiervan vervuld zijn! Dat alle gebod wegvalt! Dat alle daad beoordeeld wordt vanuit de gevolgen van welzijn of van welbevinden! Stelen wordt „proletarisch winkelen”. Echtbreuk wordt een zaak van geringe overweging. Onzedelijkheid – praat er niet van als ze er allebei schik in hebben en als zo het welbevinden wordt verhoogd!

Maar Kajafas en Pilatus laten ons zien, dat men het gebod niet mag laten wegvallen. En ook, dat we het welzijn nooit kunnen berekenen buiten het gebod om. Ze dachten het welzijn te verzekeren! Maar het kwam verkeerd uit! Paulus zegt ons dat: „Indien de beheersers dezer eeuw van de wijsheid Gods hadden geweten, zouden zij de Here der heerlijkheid niet gekruisigd hebben”. Pilatus dacht aan zijn welzijn. Maar nu behoort hij tot „de beheersers dezer eeuw wier macht teniet gaat!” – zie 1 Cor. 2 : 6-8. Wij moeten terug naar de eenvoud van de geboden. Passeren van het gebod baart enkel onheil!

Schuld, boete en zaligheid

*n.a.v. Margarete Susman,
„Het boek Job en de lijdensweg
van het Joodse volk”
Kok, Kampen, 1987*

Onder de talloze boeken, die sedert de laatste wereldbrand aan de lijdensweg van het Joodse volk herinneren, schreef Margarete Susman (1874-1966) een studie, welke met kop en schouders boven de middenmaat uitsteekt. Daarom past hier geen gewone boekbespreking, maar een speciaal artikel.

Haar boek verscheen in 1946, werd na de geboorte van de staat Israël in 1948 herdrukt; maar eerst nu gaf Kok een Nederlandse vertaling uit, van de hand van mevrouw T. v. d. Spek-Begemann en voorzien van een inleiding door prof. dr. Jan Veenhof.

Mevrouw Susman was een Duits-Joodse journaliste, die in 1934 Duitsland verwisselde voor Zwitserland. Op veilige afstand van de Hitler-tirannie ontweek zij de anti-Joodse terreur, hoewel zij innerlijk volkomen met haar volk meeleefde. Daardoor vervalt haar boek niet in eindeloos kwellende martelverhalen – maar geeft op hoog geestelijk niveau de tekening van het Joodse volk in ballingschap, waarvan zij in Job het prototype zag. Zo kon zij des te helderder doorstoten naar het werkelijke God-verlaten lijden, dat nu al 2000 jaren en meer op Israël drukt en waarvan de zin velen, ook Joden, ontgaat.

—o—

Het verhaal van Job – zijn beproevingen, vragen en uitkomst – is overbekend. Gerekend tot de dichtelijke boeken rijst de vraag of dit mythisch aandoende bijbelboek historie dan wel leerdicht mag heten. Van Job en zijn 4 gesprekspartners is alleen Elifaz (1) historisch te traceren. Toch, hoewel ook andere aanwijzingen tellen, zegt de Bijbel (2) dat Job na zijn beproeving nog 140 jaar leefde en zijn nakomelingen heeft gezien. Er is dus geen sprake van mythe, alles mag als historie worden aanvaard. Zoals de lijdensweg van het Joodse volk tot nu toe historisch is, maar mythisch schijnt.

De kern van het boek Job is: dat Job, een rechtvaardig kind van God, met zijn Maker twistte over het rechtvaardige van zijn onmetelijke beproevingen. Er was zo'n goede verhouding geweest tussen God en Job, en de laatste zag geen aanleiding tot de verstoring van deze harmonie. In zijn lijden kende hij God niet terug, maar bleef in zijn twisten

God vasthouden, Hem verantwoordings vragen.

De schrijfster legt de vinger bij hoofdstukken 1 en 2. Hier staat dat Satan onder de zonen Gods thuishoorde; dat hij als kind van God (ongehoorzame kinderen zijn ook kinderen) met de Heere spreken kon, een machtiging van Hem kon verkrijgen en zich aan Job mocht vergrijpen, als gold het een menselijke weddenschap. *God liet Satan zijn gang gaan*, ten koste van de rechtvaardige Job. En de afloop was dat Job niet zondigde, de Heere niets ongerijmds toedichtte, dat de schone harmonie tussen God en zijn vriend hersteld werd en dat Satan beschaamd afdroop.

Met dit beeld voor ogen wijst de schrijfster op Gods verbond met Israël. Weliswaar heeft Israël dit verbond herhaaldelijk verbroken, en heeft zichzelf de beproevingen op de hals gehaald. Daarin blijft het ver beneden de rechtvaardige Job. Maar Gods verbond is nooit ongedaan te maken (3). Hij blijft Dezelfde, al laat Hij *alle demonische machten los* om zijn volk te beproeven.

En zo is de opdracht, aan Abraham en zijn (geestelijke en natuurlijke) nakomelingen gegeven, nooit veranderd: ze zullen heel de wereld tot zegen en zo tot voorbeeld zijn (4). In alle beproevingen, van de eerste ballingschap tot de laatste holocaust, blijft Israël drager van Gods wereldwijde beloften: dat het einde goed zal zijn, dat na de volheid der heidenen geheel Israël zal wonen op Gods nieuwe aarde. (5) Niet door kracht of geweld, maar door Gods Geest zal dat gebeuren (6).

—o—

Terecht wijst de schrijfster er op, dat Israël in de woestijn, buiten de geordende wereld, geboren is. Zijn plaats is dan ook niet binnen bepaalde grenzen, maar overal. Zijn land staat op geen kaart. Aangezien Israël onder de volken der

aarde verstrooid werd, vormde het geen eigen staat: het beloofde land is de gehele aarde, die vervuld zal worden van Gods gerechtigheid.

Intussen vormen de kinderen van Juda overal ter wereld minderheden. Ze gaan niet op in de volken, nemen wel deel aan het staatsgebeuren, ondergaan zegeningen en rampen van de gaststaten, hebben zelfs een aanmerkelijk aandeel in het wereldgebeuren – maar blijven op zichzelf staan: wereldvreemd. Beeld van Gods christenvolk, dat geen blijvende plaats op deze vergankelijke aarde heeft, maar lastige vreemdeling en bijwoner blijft, tot het een plaats krijgt op de nieuwe aarde.

En het beloofde land dan? En de staat Israël dan?

In het beloofde land heeft Israël zich nooit definitief gevestigd: aangezien het de heidense volkeren met hun verleidelijke godsdiensten aanwezig liet. Overeenkomstig de bedreiging kon het zich dan ook niet handhaven, werd in ballingschap gevoerd: eerst de tien stammen naar Syrië later naar het Noordwesten verstrooid; daarna de twee stammen, die als „Joden” uit Babel terugkwamen, maar die toen de tempel verafgoedden en de beloften van de Verbondsgod vergaten. Totdat ook dit deel in het jaar 70 voorgoed de woestijn in gestuurd werd.

En wat de in 1948 gevormde staat Israël betreft: de geboorteweeën zijn na 40 jaar nauwelijks overwonnen, het volk heeft – in zijn heroïsch maar antihistorisch streven naar een eigen staat, een eigen land, een eigen cultuur – vergeefs zijn zionistische idealen nagelopen. En hoewel ook de huidige staat Israël uit de woestijn getogen is, tracht zij met geweld van wapens zich te handhaven, zonder alle Joden te kunnen herbergen, zonder zich met het verloren deel van Israël te kunnen verenigen, zonder tot een innerlijke politieke eenheid te kunnen komen, zonder vrede te vinden tussen de volkeren van rondom.

—o—

Het koninkrijk Gods is als een zuurdeeg, zei de Heiland; dat opgaat in het meel en op deze wijze zijn werk doet. Dat geldt voor christenen niet meer of minder dan voor Israël: door vast op de Heere te wachten, door om zijns levens wil op Gods beloften te vertrouwen, kunnen beide aan de wereld, waaraan zij vreemd blijven, de stille boodschap verkondigen van vrede op aarde. De schrijfster gaat de historische verwerping van de Messias niet uit de weg, aanvaardt deze Joodse daad, geeft er zelfs een motivering voor; maar ziet de toekomstverwachting van Christenen en Joden parallel lopen in de tijd, elkan-

der aanvurend, tot naijver prikkelend (7), en vertrouwend dat deze lijnen elkander in de oneindigheid, de eeuwigheid, zullen vinden. U denkt hierbij aan het perspectief, de doorzichtkunde.

Was de beproeving van Job een ervaring zonder voorafgaande schuld – of het moest de erfschuld zijn die Job niet persoonlijk had bedreven – de schrijfster ziet terdege, dat het Joodse volk deze beproevingen *zelf over zich heeft gehaald*.

Niet door de roep „Zijn bloed kome over ons en onze kinderen”, zoals de kerk eeuwen door heeft beweerd. Want niet het Joodse volk, maar het leidende Sanhedrin heeft het proces gevoerd, in nachtarbeid zij het met alle konsekwenties voor het volk. De grote meerderheid van dat volk riep hosanna, zag in Jezus de Messias, en was teleurgesteld in de volstrekt ongewenste afloop. Het proces moest dan ook voor de feestdagen klaar zijn, om een oproer te vermijden.

Het Joodse volk heeft echter Gods beproevingen over zich gehaald, precies zoals het broedervolk, de Tien Stammen, dezelfde verstrooiing opeiste, door de verlating van Gods verbond. De schrijfster, die weliswaar meest over Joden spreekt, vergeet geen ogenblik dat Israël uit 12 stammen bestaat, welke gelijkelijk in het wereldlot participeren. Ze ziet de Joden dan ook als een deel, een vertegenwoordigend deel, van Gods volk. Ze kent dan ook Gods beloften voor een komende hereniging van de 12 stammen. (8)

—o—

Is zij in dezen stralend optimist vanwege haar geloof in Gods onverbreekbare beloften, ze negeert allerm minst de ont-aarding, de dreigende zelfvernietiging van de bestaande wereld. Na de gruwelen van de laatste wereldoorlog zijn middelen gevonden, die de wereldbevolking diverse malen zouden kunnen vernietigen. De ervaren wreedheden van het Hitler-regime hebben het wereldgeweten bekend gemaakt met deze mogelijkheden, ons geweten onwerkzaam gemaakt. We spreken over een nucleaire oorlog, we maken er televisiespelen over, we zijn ermee vertrouwd, we huiveren er nog nauwelijks over. Al deze dingen moeten geschieden en nog is het einde niet.

De paradox van een wereld die zichzelf naar de ondergang schijnt te jagen – en van een God, Schepper, Vader der mensheid, die niet wil dat er één mens verloren gaat maar dat zij allen tot bekering komen en leven . . . die paradox verbijstert ons. Toch ziet de schrijfster iets van evangelisch licht. Onze God, de God der Joden, de God van de aartsvaders, is geen bloedwreker, geen beul

– maar is diep bewogen over Zijn dwalend schepsel, dat Zijn eer aantast, Zijn evenbeeld vermoordt en zichzelf in duisternis brengt. De schrijfster begrijpt dat God een boete over deze wereld brengt, een bestraffende les voor Joden en mensheid, opdat uiteindelijk de zaligheid voor deze wereld zal losbreken. Want God de Heere heeft een welbehagen in Zijn schepping en wil een vredetrijk regeren, om Zich over allen te ontfermen. (9)

Wij christenen, zij Joden, zijn vooruitgeschoven pionnen van dat vredetrijk, dat niet door kracht of geweld, maar door recht en gerechtigheid moet aanlichten; gedragen door ons aller geloof:

dat de liefde tot God en de naaste alle poorten der hel overwint. En wat de Satan betreft: hem is een korte tijd *gegeven* (10), die hij zo slecht mogelijk gebruikt. Maar hij zal voor goed worden overwonnen en opnieuw beschaamd afdruipt. En de dood zal niet meer zijn: God te kennen en zijn Messias . . . dat is het eeuwige leven. (11)

1) Gen. 36:10, 11; 1 Kron. 1:35, 36 – 2) Job 42:16, 17 – 3) Rom. 11:2 – 4) Gen. 12:3; Zach. 8:13 – 5) Rom. 11:26 – 6) Zach. 4:6 – 7) Rom. 11:11 – 8) Amos 9:11, 12; Jes. 11:13 – 9) Rom. 11:32 – 10) Op. 12:12; Op. 16:9 – 11) Joh. 17:3.

L. G. Compagnie, Zaandam

DE AMBTEN OPEN VOOR DE ZUSTERS?

– een tegenstem (2-slot)

2. De „Verantwoording” van de kerk te Eindhoven

Omdat deze in de nummers 35 t/m 39 van de vorige jaargang van OPBOUW is afgedrukt, zal ik niet breed citeren. Wie wil, kan het stuk erbij nemen.

De opzet van de verantwoording is als volgt: eerst worden enkele lijnen getrokken door de Schrift, waarin de voortgang van het heil en het werk van de Heilige Geest onder de aandacht wordt gebracht; daarna worden enkele belangrijke schriftgedeelten behandeld. Die volgorde is niet toevallig en mijns inziens ook niet juist. Wie eerst grote lijnen trekt, zal daarna de kleine teksten niet zoveel aandacht meer schenken. Vooral wanneer de lijnen een „voortgang” aangeven, kunnen de teksten als tijdbepaald (niet: tijdgebonden) van hun gewicht worden ontdaan.

De broeders uit Eindhoven stellen zich zeer duidelijk op de grondslag van Gods Woord. Dat maakt een gesprek mogelijk, waarin we als broeders de diepte van de boodschap van het evangelie mogen peilen en de konsekwenties van het evangelie voor ons kerkelijk leven vandaag mogen zoeken in gehoorzaamheid aan Gods Woord.

Daarom het volgende:

1a. In de verantwoording wordt de parallel getrokken tussen slavernij en de man-vrouwverhouding. Is die vergelijking wel eerlijk? Bewijs ontbreekt dat het om gelijke zaken gaat! In dit kader wordt gewezen op het *geleidelijk* herstel van de verhoudingen. De Geest van de HERE moet het doen, niet de geest van de revolutie. Dat is zeker waar, maar kan dit op dezelfde wijze gezegd worden van de kerk als van de wereld? Om maar eens een voorbeeld te noemen: wanneer de overheid in Zuid-Afrika de apartheid wil afschaffen, dan heeft ze een lange weg te gaan. Het kwaad zit zo diep ingebakken in de mentaliteit en de maatschappelijke

structuren, dat een afschaffing, op korte termijn niet haalbaar is. Maar in de kerk? Is het te verdragen, dat blanken niet met zwarten aan één avondmaals-tafel willen zitten? Dat gaat in tegen het hart van het evangelie, in de kerk is dan een radikale keuze vereist. Het is dan ook niet waar, dat het christendom in kerkelijk opzicht niet revolutionair was. Geen Jood uit de eerste eeuw, die dat zou zeggen! Heel het optreden van Jezus, m.b.t. vrouwen bijvoorbeeld, was ronduit schokkend. Vrouwen in zijn gevolg, Hij sprak met een Samaritaanse vrouw. Hij liet zich door een publieke vrouw de voeten zalven. Ook de gang van zaken in de kerk na Pinksteren was voor veel joodse christenen een bittere pil. Paulus vertelt, dat zelfs Petrus hierin wel eens verkeerd heeft gedaan. Maar zeer radikaal werd, naar we weten uit het Nieuwe Testament, aan iedere bedreiging van het evangelie weerstand geboden. Daarom gaat de parallel tussen slavernij en man-vrouwverhouding niet op. Het is ondenkbaar, dat de Here Jezus zou hebben aanvaard, dat de helft (minstens!) van zijn kerk gediscrimineerd zou worden, omdat de

wereld eromheen er niet aan toe was, dat vrouwen in de kerk leiding gaven.

1b. Dat hangt samen met het tweede punt, waarop ik graag de aandacht wil vestigen: wat wordt er eigenlijk bedoeld met de tekst: „*In Christus is mannelijk noch vrouwelijk*”, Galaten 3:28. Waar richt Paulus zich tegen? Dat de brief aan de Galaten tegen de Judaïsten gericht is, christenen met een te sterke joodse inslag mag als bekend worden verondersteld. Dat hij dan ook in Galaten 3:28 drie vormen van discriminatie afwijst, namelijk Jood-Griek, slaaf-vrije, man-vrouw, is niet toevallig. De Joden baden namelijk iedere ochtend: „Ik dank U, God, dat ik niet als heiden geschapen ben, dat ik niet als slaaf geschapen ben en dat ik niet als vrouw geschapen ben.”

Vrouw-vijandelijker is bijna niet mogelijk. In de tijd na het Oude Testament is de positie van de vrouw danig verslechterd. Er kwam een aparte voorhof voor de vrouwen, aparte plaatsen in de synagogen, een vrouw was een wezen van de 2e rang. **TEGEN DIE ONTAARDING IS PAULUS' TOEPASSING VAN HET EVANGELIE GERICHT.** Dus niet tegen de situatie na de zondeval, zoals de Verantwoording suggereert.

De ruimte ontbreekt om na te gaan, hoe vrouwen zich gedroegen in het Oude Testament, maar wie Spr. 31 leest, zal al overtuigd wezen, dat de positie van de vrouw, hoewel ze haar man „heer” noemde, beslist geen minderwaardige was. De eigenheid van het man-zijn en de eigenheid van het vrouw-zijn staat hier niet direkt ter discussie, wel de gelijkwaardigheid van man en vrouw. Juist hier ook gaat de Verantwoording mijns inziens in de fout. De 'grote lijn' loopt scheef!

Ik ben er niet van overtuigd, dat de voorschriften uit het Nieuwe Testament zo tijdbepaald zijn. Bij de bespreking van het slot van de Verantwoording daarover iets meer.

Mijns inziens heeft de kerkeraad van Eindhoven er verkeerd aan gedaan de „doorgaande lijn” in de Heilige Schrift als basis voor de conclusie te nemen. Lijnen zijn pas te trekken, wanneer de teksten zijn geëxegeseerd. Anders wordt de exegetische monddood gemaakt en dreigt het gevaar van 'heersen over de Schrift' door de theologie.

2. Dan de teksten. Vanuit het voorgaande is te begrijpen, dat een brede bespreking ontbreekt. In plaats daarvan worden slechts de scheppingsvolgorde Adam-Eva behandeld en de „zwijgt teksten”. Op dit punt is de Verantwoording mager. Juist hierover zullen we met elkaar moeten spreken. Zo ontbreken volledig de schriftgedeelten, waarin staat, dat de man het hoofd is van de vrouw en dat de vrouwen aan haar mannen onderdanig moeten zijn. Hier liggen nog vele vragen op een antwoord te

Jaarvergadering „Opbouw”

De jaarvergadering van de Persvereniging „Opbouw” wordt gehouden op **zaterdag 12 maart a.s.** in de **Jeruzalemkerk aan de Troosterlaan te Utrecht.**

In deze vergadering zal **Drs H. de Jong** van Amsterdam spreken over

„De toekomst van onze kerken.”

De vergadering begint te 10.30 uur. De kerk is vanaf 10.00 uur open, zodat men voor de aanvang der vergadering een kopje koffie kan drinken.

Het Bestuur

wachten. Enige bestudering van dergelijke teksten hebben mij namelijk tot de overtuiging gebracht, dat deze woorden, die in onze door de tijdgeest geïndoktrineerde oortjes zo autoritair en masculien klinken, in werkelijkheid een andere betekenis hebben dan op het eerste gezicht lijkt. Het is een zijpaadje, maar ik wil dat proberen te illustreren met wat de Verantwoording zegt over 1 Timotheüs 2:12. Het daar gebruikte woord, in de Nieuwe Vertaling weergegeven met „gezag hebben over” zou, volgens de Verantwoording betekenen: „op eigen gezag handelen, (met passing van de bevoegde instanties)”. De betekenis van dit woord is niet zo gemakkelijk in beeld te krijgen, maar stel dat dr Holwerda, die naar ik meen met deze vertaling is gekomen, gelijk heeft, dan is dat „passeren van de bevoegde instanties” zeer duidelijk. Die bevoegde instantie is namelijk de man. Niet de man als de baas, het hoofd van de afdeling, maar de man als hoofd van zijn vrouw, als het hoofd van een lichaam, zoals Christus het Hoofd van zijn gemeente is (Efeze 5!). Dezelfde notie zit in het werkwoord, dat met „onderdanig zijn” wordt vertaald, bijvoorbeeld in Efeze 5:22: hypotassomai is het plaatsnemen in de taxis, de orde, de plek waarop je gesteld bent. Je plaats weten. „Onderdanig zijn” is een te eenzijdige vertaling, die misverstandent wekt.

De broeders van Eindhoven doen ons m.i. te kort, wanneer zij ons afschepen met die twee korte stukjes aan het slot. De inhoud is gekleurd door het voorgaande, helaas. In het eerste wordt Paulus' betoog, dat eerst Adam is geformeerd en daarna Eva (de volg-orde bij de schepping) ontkracht met een lang verhaal over Adam als hoofd en niet als man. Maar hier gaat het nu juist over: de man als hoofd. De scopus van 1 Timotheüs 2 vanaf vers 9 is om te laten zien, hoe fundamenteel de houding van de vrouw ten aanzien van de man moet zijn! Paulus argumenteert met het scheppingsverhaal, niet met cultureel bepaalde argumenten of met gevolgen

van de zondeval. Al vanaf de schepping der wereld is duidelijk, dat man en vrouw niet onderling verwisselbaar zijn, maar ieder hun eigen plek hebben ten opzichte van elkaar (1 Korinthe 11:8 en 9). Hoe dit konkreet in te vullen vraagt nader onderzoek. Het is dan ook merkwaardig, dat in de Verantwoording het trefwoord 'eenheid' is geworden; de „gegeven eenheid” zou in gevaar komen, als bij de schepping. Het passeren van de man door de vrouw is volgens de raad van Eindhoven een negeren van de in den beginne gegeven eenheid. Dit past niet in 1 Timotheüs 2. Een vrouw moet zich in alle onderdanigheid laten onderrichten, niet, omdat anders de eenheid in gevaar komt, nee, Paulus bedoelt: anders komt de eigen plaats van de vrouw (en de man) in gevaar, namelijk, in de erkenning dat haar man het hoofd is. Wanneer de redenering van de Verantwoording juist zou zijn, kun je je afvragen, of het omgekeerde niet even hard geldt: mag de man dan spreken met passeren van zijn vrouw en mag Paulus van de vrouw vragen, dat ze thuis haar man om opheldering vraagt? Komt dan de eenheid niet in gevaar?

3. Ondanks bovenstaande kritiek wil ik tenslotte, een deel van de Verantwoording met instemming aanhalen. „*De kerk schrok pas wakker toen de beweging van de vrouwen-emanipatie al lang op gang was gekomen.*” „*Het proces van gewinning deed zijn werk, maar een principiële positiebepaling ontbrak veelal.*”

Inderdaad heeft de emancipatie-beweging veel goede dingen gebracht met betrekking tot de man-vrouw verhouding in de huwelijken van christenen. Te kritiekloos is m.i. als uitgangsmodel voor de praktijk aanvaard: de man de baas, de carrière, de opleiding, de vrouw het aanrecht, de huishouding en de kinderen. Man en vrouw zijn in het huwelijk één, een dergelijke scheiding van leefwerelden kan niet goed zijn. Het is goed, dat de raad van Eindhoven

daarop wijst. De vraag is alleen: hoe nu verder? We zijn als christenen meegere- den met de trein van de emancipatie; tijd om uit te stappen voor het te laat is. Ik ben bang, dat een bezinning op de manier van de Verantwoording ons principieel niet verlost van de geest van de tijd. Wanneer de grote lijnen onze houding bepalen, zullen we in de kon- krete invulling toch weer afhankelijk zijn van wat we ingestampt krijgen via t.v. en damesblad. Zorgvuldig naden- ken over de vele schriftgegevens moet ons verder helpen. Want die gelden wel degelijk ook voor ons. In de kerk van Christus is de Geest niet in tegenspraak met Zichzelf. Geleid worden door de Geest is onderwezen worden uit het Woord.

Dan zullen mannen en vrouwen, ieder op hun eigen plaats, naast elkaar gestal- te kunnen geven aan wat God met de schepping heeft bedoeld, toen Hij Adam en Eva schiep. Vrouwelijke ambtsdragers passen daarbij niet.

Kerknieuws

Regio Arnhem

Wij citeren uit het kort verslag van de regiovergadering Arnhem op donder- dag 28 januari het volgende:

Voor het afsluitend examen van br. Van Es ziet de kerk van Apeldoorn de be- scheiden na, die verlangd worden.

Hierna houdt br. Van Es zijn preek- voorstel. De vergadering heeft er geen bezwaar tegen dat het examen voort- gang vindt.

Het examen heeft een bevredigend verloop.

De kandidaat betuigt instemming met de leer der kerk, zodat hij toegelaten wordt tot het ambt van Dienaar des Woords in de Ned. Geref. Kerken.

Jeugdwerk 10-12 en 12-16 jaar

In de Ned. Geref. Kerk te Barendrecht zoeken we *lesmateriaal* voor de jeugd van 10-12 jaar. Tot nu toe is er door leid(st)ers jaarlijks geïmproviseerd. Eigenlijk verwachten we, dat we niet de enige gemeente binnen ons verband van de Ned. Geref. Kerken zijn, die een kleine jeugdvereniging heeft voor de leeftijden van 10-12 en van 12-16 jaar.

Graag komen we in contact met andere broeders en zusters, die dezelfde taken vervullen/vervuld hebben. Een resul- taat kan uiteindelijk zijn: *uitwisseling van materiaal en ervaringen*.

Als U/jij wilt reageren, neemt u dan contact op met Bas en Joke Smouter. Adres: Meekrapstraat 42b, 3073 DM Rotterdam. Tel.: 010-4854901.

Cursus voor ouders en opvoeders

De Stichting Kinderwerk Timotheus

verzorgt niet alleen overal in het land workshops en trainingscursussen voor leiders van zondagscholen, kinder- nevendiensten en kinderevangelisatie- clubs, maar zij geeft ook een Cursus voor Ouders en Opvoeders in die plaat- sen van het land, waar voldoende ou- ders zijn, die daar belangstelling voor hebben en dat laten weten. De cursus duurt 10 weken en omvat één avond in de week. Van de deelnemers wordt ver- wacht, dat zij niet alleen aanwezig zijn op de bijeenkomsten, maar dat zij tevens thuis enige tijd kunnen vrij maken voor verwerkingsopdrachten en bezinningsvragen. Een prachtig, in- struktief handboek is inbegrepen bij de deelnemersprijs.

Dit voorjaar wordt de cursus in Zutphen gegeven, dit najaar in Amers- foort.

De cursus heeft niet de pretentie pan- klare opvoedingsrecepten te geven. Daarvoor is het terrein van de opvoe- ding te veelomvattend, zijn de opvoe- dingssituaties te verschillend en is elk kind een te uniek schepsel van God. De bedoeling van de cursus is christenop- voeders meer houvast te bieden bij het vervullen van hun taak door bezinning op de bijbelse opvoedingsbeginselen en door het geven van informatie over de groei en de ontwikkelingsgang bij kinde- ren. Ook wil de cursus opvoeders aan het nadenken zetten en het praten met elkaar over hun houding tot en hun ver- houding met het kind, dat hen is toe- vertrouwd door de Hemelse Vader. Ieder, die in deze tijd met opvoeding te maken heeft, weet dat het geen eenvou- dige taak is. Daarom wordt de cursus van Timotheus, die onder deskundige leiding gegeven wordt, ten eerste bij u aanbevolen.

De eerskomende cursus in Zutphen loopt van maandag 29 februari tot maandag 9 mei. Inlichtingen, een gratis folder en opgaven bij: Stichting Kinder- werk Timotheus, Eindhoven, tel. 040- 522576. Organisatie-comité 'Open plaats', Zutphen, tel. 05750-21106. M. Vrijmoeth-de Jong, Zwolle, tel. 038- 213577. C. E. Lenstra-Vrijmoeth, Houten, tel. 03403-71522.

Uit breder kring

Vakantieweken voor lichame- lijk gehandicapten en oudere leden van onze kerken

Ook in 1988 hopen we als werkgroep weer een tweetal vakantieweken te kun- nen organiseren. Als gevolg van het grote succes van vorig jaar hebben we ook dit jaar weer beslag kunnen leggen op de geheel aangepaste boot: de Prins Willem Alexander. Deze boot is volle- dig rolstoeltoegankelijk. Het ligt in de bedoeling om D.V. van zaterdag 21 mei

KOLOFON

Redactie

Drs H. Algra
T. Hoekstra
Drs H. de Jong
Drs P. J. van Kampen
Mr. dr. J. Meulink
D. W. L. Milo
Ds K. Muller
Ds E. R. Postma
M. J. F. van der Wal

Adres van de redactie:

Ds K. Muller, Oude Veenscheiding 15, 8446 LC Heerenveen. Tel. 05130-20476.

Kerknieuws/Uit breder kring:

M. J. F. van der Wal, Brugakker 60-17, 3704 RA Zeist. Tel. 03404-61525.

Abonnementen en ledenadministratie:

Postbus 84, 3956 ZS Leersum. Tel. 03434-54288. Gironummer 404945 t.n.v. Geref. Persvereniging Opbouw.

Lidmaatschap Persvereniging:

Aanmelding door overschrijving van min. f25,- contributie.

Abonnementen:

Het aanvragen of opzeggen van abon- nementen uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment in- gaan, doch slechts per 31 december eindi- gen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november.

Abonnementenprijs:

(bij vooruitbetaling):
f52,- per jaar of f28,- per half jaar. Voor studenten f42,- per jaar. Buitenland f74,- per jaar of f99,- per luchtpost.

Advertentieprijs:

50 ct. per mm. Advertenties inzenden tot dinsdagmorgen 10.00 uur.

Advertenties en druk:

Drukkerij „Steenbergen”, Nooitgedacht 3, 3701 AL Zeist. Tel. 03404-22452. Post- bus 244, 3700 AE Zeist.

tot vrijdag 27 mei door Nederland te gaan varen. In deze periode vallen de Pinksterdagen. Gezien de belangstel- ling van vorig jaar is spoedige opgave wel gewenst.

De tweede vakantieweek ligt wat verder weg. Voor ons is gereserveerd in het F. D. Roosevelthuis te Doorn en wel van zaterdag 5 november tot zaterdag 12 november 1988.

Hebt u interesse of wilt u wat meer hier- over weten: het adres is: Sekretariaat werkgroep R.L.G., postbus 2214, 3440 DE Woerden, tel. 03480-22530. b.g.g. Mw. H. K. Compagner tel. 030-627442. Inschrijvingsformulieren zijn bij het sekretariaat verkrijgbaar.

Namens de werkgroep R.L.G.

M. de Graaf-Floor

Reformatorische Bijbelschool (RBS)

Open avond RBS – informatie, gast- les, rondleiding.

Krakelingweg 10, 3707 HV Zeist. Tel. 03404-24166. Datum: 26 februari a.s. Aanvang: 19.30 uur. Geef je wel even op!

*Ik weet, aan wie ik mij vertrouwde,
al wisselen ook dag en nacht.
Ik ken de rots waarop ik bouwe:
hij feilt niet, die uw heil verwacht.
Gezang 390:3*

In vol geloofsvertrouwen is in haar Heer en Heiland ontslapen onze zeer geliefde moeder en oma

MARIA SUSANNA BOUWSMA-KNOL

Sinds 1968 weduwe van Oeds Wietse Bouwsma
predikant der Gereformeerde Kerk te Kampen

op de leeftijd van 73 jaar.

Kampen, J. J. Keppel-Bouwsma
H. Keppel
Holten, D. J. Blok-Bouwsma
J. R. Blok
Arnhem, M. S. Kruidhof-Bouwsma
J. Kruidhof
Dokkum, J. Bouwsma
Ph. H. Bouwsma-Meester
Bogota, J. Bouwsma
S. Bouwsma-Wierdsma
Zwolle, C. Touwen-Bouwsma
J. Touwen
Curaçao, O. W. Bouwsma
A. Bouwsma-Loef
Kampen, M. H. Schenkel-Bouwsma
J. A. D. Schenkel
Groningen, C. Bouwsma
J. G. Mandemaker

en kleinkinderen

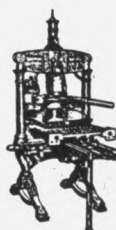
2 februari 1988
Galléstraat 41, 8266 CV Kampen
Corr. adres
Lisdodde 3, 8265 EZ Kampen

De begrafenis heeft plaatsgevonden zaterdag 6 februari op de
nieuwe algemene begraafplaats aan de Bovenbroeksweg te
Kampen.

Bel 050-144180
en de kunst komt
bij u thuis

Drs. J.P.L. van Seventer
Wassenberghstr. 17
9718 LE Groningen Nederland

BIJ GEBOORTE- EN HUWELIJKSKAARTEN
ONTVANGT U EEN AARDIGE ATTENTIE.

drukkers sinds 1901

Drukkerij „Steenbergen”

Nooitgedacht 3 - 3701 AL Zeist - Tel. 03404-22452
Gevestigd sinds 1901

*Boeken, Periodieken en
Handelsdrukwerk*

BON

☐ Voor een speciale prijs neem ik een
proefabonnement op het Nederlands
Dagblad. Ik krijg de krant dan vier weken
lang voor maar f 11,50.

☐ Ik neem een kwartaal-/jaarabonnement
op het Nederlands Dagblad. Ik krijg de krant
de eerste twee weken GRATIS!

* doorstrepen wat niet van toepassing is.

Het ND kost f 72,- per kwartaal of f 282,45
per jaar. Wacht met betalen tot na
ontvangst van onze acceptgiro.

Deze bon in open, ongefrankeerde
enveloppe zenden naar: Nederlands
Dagblad, Antwoordnummer 1004, 3770 VB
Barneveld. U kunt ook bellen: 03420-90041,
Afd. Abonneservice.

Naam:

Straat:

Postcode:

Woonplaats:

Telefoon:

Volg

HET GESPREK

tussen Nederlands gereformeerden en
vrijgemaakt gereformeerden

*Lees tot en met 19 maart in de zaterdagbijlage van
het Nederlands Dagblad de discussie over de
breuk van '67, oorzaak en gevolg.*

*Een gesprek met ouderling J.F. Arends en
dubbelinterviews:*

*prof. C. Trimp/prof. E. Schuurman;
drs. H. de Jong/prof. J. Kamphuis;
ds. P. Groenenberg/J. Huizinga.*

Nederlands Dagblad

Gereformeerd gezinsblad

Postbus 111, 3770 AC Barneveld tel. 03420-90041